

Iğdır İli Sebze Üretim Verileri ve Ekonomik Önemi

Köksal KARADAŞ^{1*}

ÖZET: Dengeli beslenme için gerekli olan vitamin ve minerallerin önemli miktarını içerisinde bulunduran sebzelerin yeterli çeşit ve miktarda tüketimi sağlıklı yaşamın sürdürülmesi bakımından oldukça önemlidir. Sebzeler, sindirim sisteminin sağlıklı çalışması, kilo verme, hastalıklara karşı koruma ve kalp dostu olmaları gibi birçok açıdan faydalıdır. 2018 yılı Dünya sebze üretiminin (1 089 milyon ton) %50.42'si Çin'de (549 milyon ton), %11.78'i Hindistan'da (128 milyon ton) üretilirken Dünya sebze üretiminde dördüncü sırada yer alan Türkiye'de ise %2.17'si (24 milyon ton) üretilmektedir. Bu çalışmada Iğdır il ve ilçelerinde 2008-2019 yılları arasında sebze üretim miktarı, fiyatındaki değişiklikler ile il ekonomisine katkı düzeyi araştırılmıştır. 2019 yılı Türkiye sebze üretim miktarının (31 089 644 ton) %0.28'i (88 701 ton), üretim değerinin ise (9 034 milyon \$) %0.22'si (19.8 milyon \$) Iğdır'da gerçekleşmiştir. 2019 yılı Iğdır İli sebze üretim miktarının %6.28'i (5 568 ton) Aralık İlçesinde, %18.74'ü (16 626 ton) Karakoyunlu İlçesi'nde, %72.52'si (64 327 ton) Merkez ilçede ve %0.62'si ise (555 ton) Tuzluca ilçesinde üretilmiştir. Iğdır'da 2008-2019 yılları arasında sebze üretim miktarı %4.23 oranında, üretim değeri ise %51.83 oranında azalmıştır. Sebze üretim miktar ve fiyatlarındaki düşüş, sebze üretiminin gerek üreticilere ve gerekse bölge ekonomisine katkısını olumsuz etkilemektedir. Bölge tarım üreticisinin gelir düzeyinin artırılması için Iğdır İli sebze üretim miktar ve değer artış olanaklarının araştırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sebze, Ekonomik önem, Üretim, Iğdır

Vegetable Production Data and Its Economic Importance in Iğdır Province

ABSTRACT: Consumption of sufficient variety and amount of vegetables, which contain a significant amount of vitamins and minerals necessary for a balanced diet, is very important for maintaining a healthy life. Vegetables are useful in many ways such as maintaining a healthy digestive system, losing weight, protecting body against diseases and being heart-friendly. 50.42% of world vegetable production in 2018 was yielded in China(549 million tons) and 11.78% in India (128 million tons) while 2.17% (24 million tonnes) in Turkey, ranking fourth in the world. In this study, the amount of vegetable production, the changes in the price and the level of contribution to the provincial economy were investigated in Iğdır provinces and districts between 2008-2019. In 2019, 0.28% (88 701 tonnes) of total vegetable production in Turkey (31 089 644 tons) and 0,22% (\$ 19.8 million) of total production value (\$ 9 034 million) was generated in Iğdir. 6.28% (5 568 tons) of vegetable production in Iğdır Province in 2019 was produced in Aralık District, 18.74% (16 626 tons) in Karakoyunlu District, 72.52% (64 327 tons) in Central district, and 0.62% (555 ton) in Tuzluca District. Between 2008-2019, vegetable production amount decreased by 4.23% and production value decreased by 51.83% in Iğdır. The decrease in vegetable production amounts and prices negatively affects the contribution of vegetable production to both producers and the regional economy. In order to increase the income level of the agricultural producer of the region, it is necessary to investigate solutions for increasing the amount and value of vegetable production in Iğdır Province.

Key words: Vegetable, economic importance, production, Iğdır

Köksal KARADAŞ (Orcid ID: 0000-0003-0370-1454), Iğdır Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Iğdır, Türkiye

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Köksal KARADAŞ, e-mail: kkaradas2002@gmail.com

Geliş tarihi / Received: 10-04-2020

Kabul tarihi / Accepted: 14-07-2020

GİRİŞ

İnsan sağlığını etkileyen en önemli faktörlerden biri de yeterli ve dengeli beslenmedir. Yeterli besin alınmaması, vücut direncini azaltmakla birlikte insanların kolaylıkla hastalanmalarına sebep olabilmektedir. Dengeli beslenme için vitamin ve mineraller oldukça önemli olup A, E ve C vitaminleri ile mineral, diyet lifi ve antioksidanlar bakımından çok zengin besin kaynaklarından olan meyve ve sebze tüketimi önem arz etmektedir (Yahia ve ark., 2004; Ceyhun Sezgin, 2013).

Beta-karoten yanında B₆, K ve E vitamini, folik asit ve niasin içeriği sebze ve meyvelerde bol miktarda bulunmaktadır (Ceyhun-Sezgin, 2014). Sebze ve meyveler, ihtiva ettikleri kimyasal maddelerle yaşlılık döneminde risk oluşturabilecek sağlık sorunları ve hastalıklara karşı koruyucu özellik taşımaktadırlar (Brown, 1999). Sebzeler; sindirim sisteminin sağlıklı çalışması, kilo vermede yardımcı olması, iltihap ve ödem oluşumunu azaltmaları, kalp dostu olmaları ve cildin yaşlanmaya karşı korunması ve daha birçok yönden insan sağlığı için önemlidirler (Uzundikme ve Çakıroğlu, 2007). Meyve ve sebzelerin kanser, kalp damar rahatsızlığı gibi bulaşıcı olmayan hastalıkların tedavisinde yardımcı olması için günlük tüketilmesi (>400 g gün⁻¹) önerilir (Tosun, 2009).

Diğer taraftan meyve ve sebzeler sağlık sektörüne ilave olarak tarım ürünleri sektöründe de ekonomik anlamda oldukça önemli bir yere sahiptir. Meyve ve sebze üretiminde birim alandan elde edilen gelirin, diğer tarım ürün gruplarına göre daha fazla olmasından dolayı ülke ekonomilerine diğer tarım ürünlerine oranla daha fazla katkı sağlamaktadır. Ayrıca, meyve ve sebze üretimi bir yandan sanayiye hammadde girdisi sağlarken diğer yandan da ihracat yoluyla ülkelere döviz kazandırmaktadır.

Dünya sebze üretimi 2018 yılı itibarı ile 1 088 839 427 ton olarak gerçekleşmiş olup ilk sırayı %50.42 ile (548 993 011 ton) Çin alırken Türkiye %2.22'lik (24 137 627 ton) payla dördüncü sırada yer almaktadır (FAO, 2018). FAO verilerinde Türkiye'de üretilen bütün sebzeler yer almadığı için 2018 yılı TÜİK verileri ile farklılık göstermektedir.

Çizelge 1. Dünya sebze üretimi 2018 yılı

Ülke	Üretim (Ton)	%
Çin	548 993 011	50.42
Hindistan	128 243 182	11.78
Amerika	31 740 872	2.92
Türkiye	24 137 627	2.22
Rusya	16 386 264	1.50
Nijerya	163 17 032	1.50
Vietnam	16 173 812	1.49
Meksika	15 572 765	1.43
Mısır	15 071 393	1.38
İran	13 711 071	1.26
Dünya Toplamı	1 088 839 427	100

Türkiye sebze ekim alanı 2008 yılında 8 643 132 da olup 2012 yılı dışında sürekli azalırken 2019 yılında %4 azalışla 82 787 709 da olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında 27 218 319 ton olarak gerçekleşen Türkiye sebze üretim miktarı 2019 yılında %14 artışla 31 089 644 ton olarak gerçekleşmiş olup (TÜİK, 2019a) üretim değeri ise 9 033 685 291 \$ olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 2. Yıllar itibarı ile Türkiye sebze ekim alanı ve üretimi artış, azalış oranları

Yıllar	Ekim alanı (Dekar)	Artış-Azalış Oranı (%)	Üretim Miktarı (Ton)	Artış –Azalış Oranı (%)
2008	8 643 132	-	27 218 319	-
2009	8 418 144	-0.026	26 780 395	-0.016
2010	8 362 199	-0.033	25 997 195	-0.045
2011	8 514 624	-0.015	27 547 462	0.012
2012	8 719 927	0.009	27 820 207	0.022
2013	8 559 860	-0.010	28 448 218	0.045
2014	8 453 110	-0.022	28 487 476	0.047
2015	8 485 429	-0.018	29 552 290	0.086
2016	8 474 592	-0.020	30 266 897	0.112
2017	8 396 392	-0.029	30 869 967	0.134
2018	8 206 680	-0.051	30 032 827	0.103
2019	8 278 709	-0.042	31 089 644	0.142

2019 yılı itibarı ile sebze ekim alanı ve üretiminde öne çıkan iller incelendiğinde Antalya, Bursa, İzmir ve Ankara %23'lük payla ilk dört sırayı alırken Iğdır %0.42'lik payla 49. sırada yer almaktadır. Üretim miktarı olarak ilk dört sırayı %36'lık payla Antalya, Bursa, Mersin ve İzmir almakta olup Iğdır %0.28'lik payla ekim alanında olduğu gibi 49. sırada bulunmaktadır (TÜİK, 2019a).

Çizelge 3. Türkiye sebze ekim alanı ve üretim miktarında öne çıkan illeri (2019 yılı)

İller	Ekim alanı (Dekar)	Toplam alan içindeki payı (%)	İller	Üretim Miktarı (Ton)	Toplam üretim içindeki payı (%)
Antalya	556 015	6.72	Antalya	4 647 653	14.95
Bursa	473 829	5.72	Bursa	2 369 255	7.62
İzmir	445 462	5.38	Mersin	2 357 381	7.58
Ankara	419 315	5.06	İzmir	1 847 138	5.94
Kayseri	359 568	4.34	Adana	1 762 334	5.67
Mersin	356 408	4.31	Manisa	1 477 502	4.75
Adana	337 342	4.07	Ankara	1 347 703	4.33
Manisa	331 614	4.01	Konya	1 174 761	3.78
Konya	282 260	3.41	Muğla	1 090 802	3.51
Balıkesir	270 884	3.27	Çanakkale	977 602	3.14
Iğdır	34 675	0.42	Iğdır	88 701	0.28

Akbay ve ark, (2005) sebze ve meyve üretiminin geliştirilmesi için işletme ölçeğinin miras gibi durumlarla toprakların bölünmesine izin verilmeden büyütülmesi gerektiğini, uluslararası pazarlarda söz sahibi olabilmek için sözleşmeli tarım uygulamaları, özellikle Avrupa Birliği tarafından istenilen organik yaş sebze ve meyve ürünleri üretimi teşvik edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ozan ve Aşkın, (2006) örtü altı sebze yetiştiriciliği yapılan alanlarda sebzelerde çok sayıda fungal hastalık ortaya çıktığını ve önemli ekonomik zararlar meydana geldiğini bildirmişlerdir. Akpınar ve ark, (2009) Türkiye'de yaş meyve sebze pazarlama sisteminde organize perakendeciliğin etkinliğinin artırılması ile tüketici yöneliminin gerçekleşebileceğini ifade etmişlerdir. Kasım ve Kasım, (2007) meyve ve sebzelerde, gelişmiş ülkelerde %25 ve gelişmekte olan ülkelerde %50 oranında olan hasat sonrası kayıpların önlenmesinde yoğun olarak fungusitler kullanıldığını, ancak fungusit kalıntılarının insan sağlığı ve özellikle de çocuklar üzerinde olumsuz etkileri bulunduğunu bildirmişlerdir. Bu sebeple

araştırmacıların, hasat sonrası hastalıkların kontrol edilmesinde kimyasal pestisitlere alternatif yöntemler üzerinde çalıştıklarını, bu yöntemlerden ultraviyole-C ışınlaması (UV-C, 200-280 nm dalga boyu) hasat sonrası çürümelerin kontrolünde olumlu sonuçlar verdiğini, özellikle 254 nm dalga boyundaki ultraviyole uygulamaları hafif stres tepkisi oluşturarak ürünün hasat sonrası dayanımını arttırdığını bildirmişlerdir. Niyaz ve Demirbaş, (2011) Türkiye'nin meyve yetiştiriciliğine erkenciliğin sağlanabilmesi, tarımsal işgücü ücretlerinin diğer bazı ülkelere göre daha düşük olması ve büyük pazar konumundaki ülkelere yakın olması gibi üretim ve ihracat açısından önemli fırsatlara sahip olduğunu belirtmişlerdir. Ceyhun Sezgin, (2014) meyve ve sebzelerin enerji içeriklerinin düşük, mineral madde ve vitamin içeriklerinin yüksek olması nedeniyle beslenme ve insan sağlığı bakımından önemli gıdalar olduğunu, yeterli seviyede sebze ve meyve tüketimi ile kanser, kalp ve damar hastalıkları, hipertansiyon, sindirim sistemi hastalıkları başta olmak üzere birçok kronik hastalık riskinin azaldığını, bağışıklık sisteminin güçlendiğini ve yaşlanmanın gecikmesinin sağlandığını belirtmiştir. Sebze üretimi, kalite ve çeşit geliştirilmesi konularında yapılan birçok çalışma gibi (Dinçer ve Topuz, 2006; Çapanoğlu ve Boyacıoğlu, 2009; Dursun ve Ekinci 2010; Öğüt, 2014; Pazır ve Turan, 2017), Sarıkamış, (2017) insan beslenmesinde önemli bir yer tutan sebze türlerinin yetiştiriciliğinde, çeşit geliştirmede ve tohumculuk faaliyetlerinde biyoteknolojinin sunduğu olanaklardan yararlandığını ve biyoteknolojinin sebzeceilikte en yaygın kullanım alanının yeni çeşit geliştirme veya mevcut çeşitleri geliştirmeye yönelik ıslah çalışmaları olduğunu bildirmişlerdir.

Bu çalışmanın amacı 2008-2019 yılları arasında Iğdır ilinde üretilen farklı türde sebzelerin, ekim alanları, verim düzeyleri ile il ekonomisine katkılarını ortaya koymaktır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın ana materyalini, ikincil veriler oluşturmaktadır. Konu ile ilgili bilimsel araştırmalar, Tarım ve Orman Bakanlığı faaliyet yayınları, FAO, TÜİK vb. kaynaklardan faydalanılmıştır. Sebze üretim değeri hesaplanırken her yılki TÜİK sebze fiyatları aynı yılın dolar kuruna göre ton fiyatı olarak hesaplanmıştır. Örneğin 2019 yılı TÜİK verilerine göre TL kg⁻¹olarak sebze fiyatları ıspanak:2.28, kavun:1.17, karpuz:0.70, taze fasulye:3.66, patlıcan:2.01, biber:2.81, hıyar:1.95 ve domates:1.35 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2019b). 2019 yılı sebze fiyatları \$ ton⁻¹ olarak ıspanak:402, kavun:206, karpuz:123, taze fasulye:645, patlıcan:354, biber:495, hıyar:343 ve domates:238 olarak hesaplanmıştır. Yıllar itibarı ile dolar kuru hesaplanırken Merkez Bankası verilerine göre TL olarak 2019 yılı 5.670, 2018 yılı 4.815, 2017 yılı 3.643, 2016 yılı 3.018, 2015 yılı 2.720, 2014 yılı 2.188 TL, 2013 yılı 1.901, 2012 yılı 1.792, 2011 yılı 1.670, 2010 yılı 1.500, 2009 yılı 1.547 ve 2008 1.293 olarak değerlendirilmiştir (TCMB, 2019).

Iğdır ve ilçelerinde lahanaya, marul, kabak, soğan, turp ve bamyaya sebzeleri üretilmekle birlikte bu sebzelerin üretim miktarları 8-200 ton arasında olup il ekonomisine katkıları düşük düzeyde kalmaktadır. Bu sebepten 1 000 ton üzerinde üretim yapılan sebzelerin 2008-2019 yılları arasındaki üretim miktarları ve il ekonomisine katkıları incelenmiş olup öncelikle Iğdır ilçeleri üretim miktarları ve değerleri belirlenmeye çalışılmıştır. Ekonomik değere sahip olup il ekonomisine katkısı hesaplanan sebzeler ıspanak, kavun, karpuz, taze fasulye, patlıcan, biber, hıyar ve domates türleridir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Sebze fiyatları genel olarak 2008 yılından 2012-2013 yıllarına kadar artarken bu dönemden 2018 yılına kadar düzenli olarak azalmış olup 2019 yılında bazı sebzelerde artış gözlenirken 2008-2019 yılları arasındaki sebze ton fiyat azalması %45-65 arasında değişmektedir (Çizelge 4) (TCMB, 2019; TÜİK, 2019b). Sebze fiyatlarının düşmesinin nedeni dolar kuru karşısında TL'nin değer kaybetmesi olarak düşünülebileceği gibi ayrıca araştırılması gereken bir konu olarak da görülebilir.

Çizelge 4. Yıllar itibarı ile sebze fiyatlarındaki değişim (\$ ton⁻¹)

Yıllar	Ispanak	Kavun	Karpuz	Fasulye	Patlıcan	Biber	Hıyar	Domates
2008	812	461	263	1 243	581	773	642	433
2009	679	393	275	949	543	640	598	410
2010	851	478	423	1 222	577	774	700	664
2011	732	418	269	1 275	626	829	654	459
2012	735	371	220	1 122	604	813	703	446
2013	664	371	225	1 059	544	718	623	407
2014	522	325	206	993	524	636	566	364
2015	551	269	160	868	477	587	501	311
2016	471	276	181	833	416	514	450	287
2017	413	228	140	790	387	492	421	256
2018	334	217	136	629	319	377	353	269
2019	402	207	123	646	355	495	344	238
%azalma	50	45	47	52	61	64	54	55

İğdır İlçelerinde Sebze Üretim Miktar ve Değerleri

2008 yılında Aralık ilçesinde 3 400 ton sebze üretilirken bu miktar 2019 yılında 5 568 tona yükselmiştir. 2008-2019 yılları arasında aynı ilçede 59 705 ton sebze üretimi yapılmıştır. 2019 yılı İğdır ili sebze üretim miktarının (88 701 ton) %6.28'i (5 568 ton) Aralık İlçesinde gerçekleşmiştir (Çizelge 5). 2019-2018-2017 yılları patlıcan üretim miktarı 2016 yılına göre 818 tondan 104 tona düşmüştür. Patlıcan üretimindeki %87'lik azalmanın nedenlerinin ayrıca araştırılması gerekmektedir.

Çizelge 5. Aralık İlçesi sebze üretim miktarı (ton)

Yıllar	Kavun	Karpuz	Fasulye	Patlıcan	Biber	Hıyar	Domates	Toplam
2008	500	1 500	0	400	0	600	400	3 400
2009	500	1 500	0	1 400	0	600	2 400	6 400
2010	360	1 595	36	2 200	30	575	2 200	6 996
2011	700	2 338	20	463	30	300	463	4 314
2012	540	1 875	20	488	48	200	488	3 659
2013	540	1 875	20	500	48	200	500	3 683
2014	540	1 750	20	636	48	200	636	3 830
2015	540	1 878	20	759	56	300	759	4 312
2016	540	1 875	20	818	56	340	818	4 467
2017	720	3 400	30	104	64	400	961	6 536
2018	720	3 400	30	104	64	400	963	6 540
2019	720	3 400	30	104	64	400	950	5 568
Toplam	6 920	26 386	246	7 976	508	4 515	11 538	59 705

Çizelge 6. Aralık İlçesi sebze üretim değeri (1 000 \$)

Yıllar	Kavun	Karpuz	Fasulye	Patlıcan	Biber	Hıyar	Domates	Toplam
2008	231	395	0	232	0	385	173	1 416
2009	197	413	0	760	0	359	984	2 713
2010	172	675	44	1 269	21	403	1 461	4 045
2011	293	629	26	290	22	196	213	1 669
2012	200	413	22	295	32	141	218	1 321
2013	200	422	21	272	29	125	204	1 273
2014	176	361	20	333	24	113	232	1 259
2015	145	300	17	362	27	150	236	1 237
2016	149	339	17	340	24	153	235	1 257
2017	164	476	24	37	26	168	246	1 476
2018	156	462	19	37	23	141	259	1 367
2019	149	418	19	37	32	137	226	1 018
Toplam	2 232	5 303	229	4 264	260	2 471	4 687	20 051

Aralık İlçesi sebze üretim değeri 2008 yılına göre 2010 ve 2011 yıllarında kısmen artmasına karşın 2017 yılına kadar sürekli azalmış ve genel olarak 2017-2019 yıllarında en düşük değerlere sahip olmuştur. 2008 yılında değeri 1 416 000 \$ olan Aralık İlçesi sebze üretim miktarı, 2019 yılında %28 azalışla 1 018 000 \$'a düşmüştür (Çizelge 6). İğdır İli 2019 yılı sebze üretim değerinin (19 851 000 \$) %5,13'ü (1 018 000 \$) Aralık ilçesinde gerçekleşmiştir (TCMB, 2019; TÜİK, 2019b).

Karakoyunlu ilçesinde 2008 yılında 27 500 ton sebze üretilirken bu miktar 2019 yılında %39.5 azalışla 16 626 tona düşmüştür. 2008 yılında fasulye ve patlıcan üretimindeki ani düşüşün nedenlerinin ayrıca araştırılması gerekmektedir. 2019 yılı İğdır ili sebze üretiminin (88 701 ton) %18.74'ü (16 626 ton) Karakoyunlu İlçesi'nde üretilmiştir.

Çizelge 7. Karakoyunlu İlçesi sebze üretim miktarı (ton)

Yıllar	Kavun	Karpuz	Fasulye	Patlıcan	Biber	Hıyar	Domates	Toplam
2008	15 000	1 800	2 000	0	200	1 500	7 000	27 500
2009	417	1 800	0	0	200	880	7 000	10 297
2010	220	390	7	0	60	242	1 075	1 994
2011	400	1 000	52	30	100	500	4 480	6 562
2012	2 000	4 500	78	150	115	2 500	7 256	16 599
2013	2 300	4 500	65	130	125	2 125	8 092	17 337
2014	2 400	3 900	72	125	124	2 398	7 080	16 099
2015	1 400	1 502	91	125	124	1 000	5 267	9 509
2016	2 900	3 036	104	113	185	1 375	8 478	16 191
2017	2 500	3 090	111	131	315	1 613	8 577	16 337
2018	2 600	3 150	122	144	328	1 775	8 086	16 205
2019	2 400	4 500	122	144	210	1 750	7 500	16 626
Toplam	34 537	33 168	2 824	1 092	2 086	17 658	79 891	171 256

2008 yılında Karakoyunlu İlçesi'nde 14 003 000 \$ değerinde sebze üretilirken 2019 yılında %73.78 azalışla 3 672 000 \$ düzeyine düşmüştür (TCMB, 2019; TÜİK, 2019b).

Çizelge 8. Karakoyunlu İlçesi sebze üretim değeri (1 000 \$)

Yıllar	Kavun	Karpuz	Fasulye	Patlıcan	Biber	Hıyar	Domates	Toplam
2008	6 915	473	2 486	0	135	963	3 031	14 003
2009	164	495	0	0	118	526	2 870	4 173
2010	105	165	9	0	43	169	714	1 205
2011	167	269	66	19	75	327	2 056	2 979
2012	742	990	88	91	76	1 758	3 236	6 981
2013	853	1 013	69	71	75	1 324	3 293	6 698
2014	780	803	71	66	61	1 357	2 577	5 715
2015	377	240	79	60	59	501	1 638	2 954
2016	800	550	87	47	80	619	2 433	4 616
2017	570	433	88	51	126	679	2 196	4 143
2018	564	428	77	46	116	627	2 175	4 033
2019	495	556	79	51	104	602	1 786	3 672
Toplam	12 532	6 415	3 199	502	1 068	9 452	28 005	61 172

İğdır İli 2019 yılı sebze üretim değerinin (19 851 000 \$) %18.50'si (3 672 000 \$) Karakoyunlu ilçesinde gerçekleşmiştir.

Merkez İlçe'de 2008 yılında 60 000 ton sebze üretilirken bu miktar 2019 yılında %7.21 artışla 64 327 tona yükselmiştir. Merkez İlçe 2019 yılı İğdır ili sebze üretiminin (88 701 ton) %72.52'sini (64 327 ton) karşılamıştır (Çizelge 9).

Merkez İlçe'de 2008 yılı sebze üretim değeri 25 584 000 \$ olarak gerçekleşirken 2019 yılında bu tutar %41.35 azalarak 15 004 000 \$ düzeyine gerilemiştir. Merkez ilçe İğdır İlinde en fazla sebze üretim

değerine sahip ilçe konumundadır. İğdır İli 2019 yılı sebze üretim değerinin (19 851 000 \$) %75.58'si (15 004 000 \$) Merkez ilçede gerçekleşmiştir (TCMB, 2019; TÜİK, 2019b).

Çizelge 9. Merkez İlçe sebze üretim miktarı (ton)

Yıllar	Ispanak	Kavun	Karpuz	Fasulye	Patlıcan	Biber	Hıyar	Domates	Toplam
2008	420	4 040	15 000	215	252	246	7 710	32 117	60 000
2009	500	5 400	15 900	280	336	270	7 848	48 407	78 941
2010	600	6 400	18 000	390	1 740	335	6 348	34 972	68 785
2011	1 066	14 564	13 446	4 003	2 129	694	5 026	30 119	71 047
2012	1 200	18 000	15 000	4 200	2 600	845	7 026	30 284	79 155
2013	1 600	20 000	13 750	4 796	3 900	1 159	7 078	36 005	88 288
2014	1 500	24 000	24 000	6 750	3 080	1 475	7 706	39 677	108 188
2015	1 500	24 200	24 182	6 900	3 220	1 505	9 191	40 359	111 057
2016	1 600	26 000	22 500	7 475	3 750	2 145	8 341	49 324	121 135
2017	900	23 250	21 700	1 275	3 150	1 634	3 704	19 762	75 375
2018	825	14 550	17 400	1 600	2 250	1 905	4 140	15 609	58 279
2019	720	13 800	15 000	1 674	3 000	1 125	3 840	25 168	64 327
Toplam	11 711	194 204	215 878	39 558	29 407	13 338	77 958	401 803	984 577

Çizelge10. Merkez İlçe sebze üretim değeri (1 000 \$)

Yıllar	Ispanak	Kavun	Karpuz	Fasulye	Patlıcan	Biber	Hıyar	Domates	Toplam
2008	341	1 862	3 945	267	146	166	4 950	13 907	25 584
2009	340	2 122	4 373	266	182	159	4 693	19 847	31 982
2010	511	3 059	7 614	477	1 004	239	4 444	23 221	40 569
2011	780	6 088	3 617	5 104	1 333	518	3 287	13 825	34 552
2012	882	6 678	3 300	4 712	1 570	559	4 939	13 507	36 147
2013	1 062	7 420	3 094	5 079	2 122	694	4 410	14 654	38 535
2014	783	7 800	4 944	6 703	1 614	727	4 362	14 442	41 375
2015	827	6 510	3 869	5 989	1 536	719	4 605	12 552	36 607
2016	754	7 176	4 073	6 227	1 560	924	3 753	14 156	38 623
2017	372	5 301	3 038	1 007	1 219	655	1 559	5 059	18 210
2018	276	3 157	2 366	1 006	718	674	1 461	4 199	13 857
2019	290	2 848	1 852	1 081	1 063	558	1 321	5 992	15 004
Toplam	7 218	60 021	46 085	37 918	14 067	6 592	43 784	155 361	371 045

Tuzluca İlçesi'nde 2008 yılında 520 ton sebze üretilirken bu miktar 2019 yılında %6.73 artışla 555 tona yükselmiştir. Tuzluca İlçesi'nde kavun, karpuz ve domates üretimim az da olsa artarken diğer sebzelerin üretim miktarları azalmıştır. Tuzluca İlçesi'nde 2019 yılı İğdır ili sebze üretiminin (88 701 ton) %0.62'sini (555 ton) karşılamıştır (Çizelge 11) (TÜİK, 2019a).

Çizelge 11. Tuzluca İlçesi sebze üretim miktarı (ton)

Yıllar	Kavun	Karpuz	Fasulye	Patlıcan	Biber	Hıyar	Domates	Toplam
2008	210	210	6	2	7	29	56	520
2009	300	300	6	2	7	29	56	700
2010	300	100	8	7	10	30	75	530
2011	300	100	29	9	11	30	75	554
2012	300	100	30	10	12	30	73	555
2013	300	50	30	10	12	30	75	507
2014	180	60	25	20	12	30	86	413
2015	324	100	25	25	18	120	152	764
2016	405	40	28	25	18	105	143	764
2017	369	60	40	20	21	98	114	722
2018	180	80	50	25	24	90	105	554
2019	171	86	55	24	22	83	114	555
Toplam	3 339	1 286	332	179	174	704	1 124	7 138

Tuzluca İlçesi'nde 2008 yılı sebze üretim değeri 208 000 \$ olarak gerçekleşirken 2019 yılında bu tutar %24.52 azalarak 157 000 \$ düzeyine gerilemiştir. Tuzluca İlçesi İğdır İlinde en az sebze üretim değerine sahip ilçesi konumundadır. İğdır İli 2019 yılı sebze üretim değerinin (19 851 000 \$) %0.79'u Tuzluca ilçesinde gerçekleşmiştir (TCMB, 2019; TÜİK, 2019b).

Çizelge 12. Tuzluca İlçesi sebze üretim değeri (1 000 \$)

Yıllar	Kavun	Karpuz	Fasulye	Patlıcan	Biber	Hıyar	Domates	Toplam
2008	97	55	7	1	5	19	24	208
2009	118	83	6	1	4	17	23	252
2010	143	42	10	4	7	21	50	277
2011	125	27	37	6	8	20	34	257
2012	111	22	34	6	8	21	33	235
2013	111	11	32	5	7	19	31	216
2014	59	12	25	10	6	17	31	160
2015	87	16	22	12	9	60	47	253
2016	112	7	23	10	8	47	41	248
2017	84	8	32	8	8	41	29	210
2018	39	11	31	8	8	32	28	157
2019	35	11	36	9	11	29	27	157
Toplam	1 121	305	295	80	89	343	398	2 630

Iğdır İli Toplam Sebze Üretim Miktar ve Değerleri

Düzenli olmamakla birlikte Iğdır'da 2008-2019 yılları arasında üretilen sebze miktarının bazı yıllar arttığı bazı yıllar ise azaldığı gözlenmiştir. 2008 yılında 91 024 ton olan Iğdır İli sebze üretim miktarı 2019 yılında %4.23 azalışla 88 701 tona düşmüştür. Metot kısmında açıklandığı üzere 200 ton altında üretilen sebzeler çalışmaya dâhil edilmediği için Çizelge 13'te 2019 yılı Iğdır toplam sebze üretim miktarı 87 176 ton olarak görülmektedir.

Çizelge13. Iğdır Toplam sebze üretim miktarı (ton)

Yıllar	Ispanak	Kavun	Karpuz	Fasulye	Patlıcan	Biber	Hıyar	Domates	Toplam
2008	424	19 750	18 510	2 221	254	453	9 839	39 573	91 024
2009	500	6 617	19 500	286	338	477	9 357	57 863	94 938
2010	600	7 280	20 085	441	1 789	435	7 195	38 322	76 147
2011	1 066	15 964	16 884	4 104	2 222	835	5 856	35 137	82 068
2012	1 200	20 840	21 475	4 328	2 812	1 020	9 756	38 101	99 532
2013	1 600	23 140	20 175	4 911	4 092	1 344	9 433	44 672	109 367
2014	1 500	27 120	29 710	6 867	3 277	1 659	10 334	47 479	127 946
2015	1 500	26 464	27 662	7 036	3 435	1 703	10 611	46 537	124 948
2016	1 600	29 845	27 451	7 627	3 953	2 404	10 161	58 763	141 804
2017	900	26 839	28 250	1 456	3 405	2 034	5 815	29 414	98 113
2018	825	18 050	24 030	1 802	2 523	2 321	6 405	24 763	80 719
2019	720	17 091	22 986	1 881	3 272	1 421	6 073	33 732	87 176
Toplam	12 435	239 000	276 718	42 960	31 372	16 106	100 835	494 356	1 213 782

Çizelge 14. Iğdır İli toplam sebze üretiminin değeri (1 000 \$)

Yıllar	Ispanak	Kavun	Karpuz	Fasulye	Patlıcan	Biber	Hıyar	Domates	Toplam
2008	341	9 063	4 868	2 760	379	306	6 317	17 135	41 211
2009	340	2 566	5 364	272	943	281	5 595	23 724	39 120
2010	511	3 378	8 496	540	2 277	310	5 037	25 446	46 096
2011	780	6 575	4 542	5 233	1 648	623	3 830	16 128	39 457
2012	882	7 642	4 725	4 856	1 962	675	6 859	16 994	44 684
2013	1 062	8 484	4 540	5 201	2 470	805	5 878	18 182	46 722
2014	783	8 768	6 120	6 819	2 023	818	5 849	17 282	48 509
2015	827	7 048	4 425	6 107	1 970	814	5 316	14 473	41 051
2016	754	8 132	4 969	6 354	1 957	1 036	4 572	16 865	44 744
2017	372	6 043	3 955	1 151	1 650	815	2 447	7 530	24 039
2018	276	3 888	3 267	1 133	1 079	821	2 261	6 661	19 414
2019	290	3 503	2 837	1 215	1 160	705	2 089	8 031	19 851
Toplam	7 218	75 090	58 108	41 641	19 518	8 009	56 050	188 451	454 898

Iğdır İli sebze üretiminin 2008-2019 yılları arasındaki 12 yıllık süre içerisindeki üretim değeri değişimi değerlendirildiğinde 2008 yılında 41 211 000 \$ olan Iğdır İli sebze üretim değeri 2014 yılında 48 509 000 \$ düzeyine yükselirken bu yıldan sonra sürekli azalarak 2019 yılında 19 851 000 \$ seviyesine

düşmüştür. 2008-2019 yılları arasında İğdir İli sebze üretim miktarı %4.23 azalırken aynı yıllar üretim değeri %51.83 azalmıştır. Bu durumun dolar cinsinden sebze fiyatlarının yıllar itibarı ile azalmasının bir sonucu olduğu gözlenmektedir.

SONUÇ

Sebzeler sağlıklı yaşam için gerekli vitamin ve mineralleri içermesi, çeşitli hastalıkların tedavisi, sanayiye hammadde sağlaması, istihdam ve ülke ekonomisine katkı sağlaması bakımından birçok öneme sahiptir. Dünyada en fazla sebze üretimi Çin'de gerçekleştirilirken Türkiye dünya sebze üretiminde dördüncü sırada yer almaktadır. Türkiye sebze üretimi 2008-2019 yılları arasında %14 artarken aynı yıllar \$ cinsinden sebze fiyatları %45-65 arasında azalmıştır. Türkiye'de en fazla sebze üreten il Antalya (%14.95) olup İğdir 49. sırada (%0.28) yer almaktadır. 2019 yılında İğdir'da üretilen sebze miktarının (88 701 ton) %6.25'i (5 568 ton) ve değerinin (19 851 000 \$) %5.13'ü (1 018 000 \$) Aralık İlçesi'nde gerçekleştirilirken miktar ve değer olarak diğer ilçeler Karakoyunlu İlçesi; %18.74 (16 626 ton) ve %18.50 (3 672 000 \$), Merkez İlçe %72.52'sini (64 327 ton) ve %75.58'si (15 004 000 \$), Tuzluca İlçesi; %0.62'sini (555 ton) ve %0.79'u (157 000 \$) olarak gerçekleşmiştir. 2008-2019 yılları arasında İğdir ili sebze üretim miktarı %4.23 oranında ve üretim değeri ise %51.83 oranında azalmıştır. Bölgede daha fazla alanda sebze üretiminin yapılması ve ürünlerin değer fiyattan satılmalarına yönelik tedbirlerin alınması bölge üreticisinin gelir düzeyinin artırılması bakımından önerilebilir. Örneğin tüketiciler ürün alırken kalite ve hijyene dikkat ettiklerinden Yüzbaşıoğlu (2018), üreticilerin daha yüksek fiyata ürün satabilmeleri için daha kaliteli ürün üretmeleri ve hijyene dikkat etmeleri önerilebilir. Ayrıca Sebzelerin raf ömrünün uzatılarak kısa sürede bozulmalarına engel olabilmek için ambalajlama, kontrollü atmosfer depolama, modifiye atmosferde depolama ve 1-metilsiklopropan (1-MCP) uygulaması gibi değişik depolama tekniklerinin kullanılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akbay C, Candemir S, Orhan E, 2005. Türkiye'de Yaş Meyve ve Sebze Ürünleri Üretim ve Pazarlaması. KSÜ. Fen ve Mühendislik Dergisi, 8(2): 96-107.
- Akpınar MG, Özkan B, Oral MA, Kızılay H, 2009. Tüketicilerin Yaş Meyve Sebze Tedarik Kanalı Seçimi: Modern (Süper-Hipermarket) Perakendeciler. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 22(2): 211-221.
- Brown JE, 1999. Nutrition Now. 2nd Edition, West/Wadsworth, s.142. Belmont.
- Ceyhun Sezgin AE, 2013. Meyve ve Sebze İşleme Teknolojisi. Her Yönüyle Gıda Kitabı, Sidas Medya Ltd.Şti. 3. Baskı. Syf:85-120. Ankara.
- Ceyhun Sezgin A, 2014. Meyve, Sebze ve Sağlığımız. Journal of Tourism and Gastronomy Studies 2: 46-51.
- Çapanoğlu E, Boyacıoğlu D, 2009. Meyve ve Sebzelerin Flavonoid İçeriği Üzerine İşlemenin Etkisi. Akademik Gıda 7(6): 41-46.
- Dinçer C, Topuz A, 2006. Meyve ve Sebzelerin Muhafazasında İyonize Radyasyon Kullanımı. Türkiye 9. Gıda Kongresi; 24-26 Mayıs 2006, Bolu.
- Dursun A, Ekinci M, 2010. Erzurum İlinin Organik Sebzecilik Bakımından Önemi ve Potansiyeli. Türkiye IV. Organik Tarım Sempozyumu, 28 Haziran - 1 Temmuz 2010, Erzurum.
- FAO, 2018. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Crops. <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC> (Erişim tarihi 15.12.2019)
- Kasım MU, Kasım R, 2007. Sebze ve Meyvelerde Hasat Sonrası Kayıpların Önlenmesinde Alternatif Bir Uygulama: UV-C. Tarım Bilimleri Dergisi, 13(4): 413-419.

- Niyaz ÖC, Demirbaş N, 2011. Türkiye Yaş Meyve Üretim ve İhracatının Son 10 Yıllık Dönemin Değerlendirilmesi. Tarım Ekonomisi Dergisi, 17(1): 37-45.
- Ozan S, Aşkın A, 2006. Orta Anadolu Bölgesi Örtü Altı Sebze Alanlarında Görülen Fungal Hastalıklar Üzerine Çalışmalar. Bitki Koruma Bülteni, 46: 65-75.
- Öğüt S, 2014. Doğal Antioksidanların Önemi. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 11(1): 25-30.
- Pazır F, Turan F, 2017. Meyve Ve Sebzelerde Karşılaşılabilen Bazı Pestisit Kalıntılarının Uzaklaştırılmasında Kullanılan Çeşitli Yöntemler. Journal of Food and Health Science, 3(3): 109-116.
- Sarıkamış G, 2017. Sebze Çeşitlerinin Geliştirilmesinde Biyoteknoloji. TÜRKTOB Dergisi, 24: 15-17.
- TCMB, 2019. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Döviz Kurları. http://www.tcmb.gov.tr/kurlar/kurlar_tr.html (Erişim tarihi 02.03.2020)
- Tosun E, 2009. Hastalık Tedavisinde Kullanılan Bazı Meyve Ve Sebzelerin Dokularında Eser Element ve Mineral Tayini. T.C. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- TÜİK, 2019a. Türkiye İstatistik Kurumu. Bitkisel Üretim İstatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr> (Erişim tarihi 12.02.2020)
- TÜİK 2019b. Türkiye İstatistik Kurumu. Tarımsal Fiyat ve Ekonomik Hesaplar. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1004 (Erişim tarihi 03.02.2020)
- Uzundikme F, Çakıroğlu FP, 2007. Yaşlılıkta Sebze - Meyve Tüketimi. Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara.
- Yahia EM, Barry-Ryan C, Dris R, 2004. Treatments and Techniques to Minimise The Postharvest Losses of Perishable Food Crops. Production Practices and Quality Assessment of Food Crops, Postharvest Treatment and Technology, 4: 95-133.
- Yüzbaşıoğlu R, 2018. Bireylerin Organik Sebze-Meyve Tüketimini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi (Tokat İli Merkezi Örneği). Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi 5(4): 433-439.